

itd. — in to imenoval medicino, zvezdoslovje, fiziko itd.; pri tem pa iz previdnosti zanikal tem panogam značaj prave vede ali znanosti! Najbolj čudno pri tem pa je, da se Vidmar hkratu, ko sam »filozofira«, prezirljivo norčuje iz filozofov: glede vzročnosti (129, 133 itd.), pojmovanje prostora in časa (21, 133 in 138, 144, 170), gledanja na svet (65 sl., 196), da so jim ostala samo šibka Kantova očala (100), da je filozofu »nedvomno fizika zrasla čez glavo, čez vso glavo« (65) in podobno. Vsa čast Vidmarju kot svetovno znanemu elektrotehniku, toda v tem oziru nima prav. Ali je njegova knjiga filozofija — ali ni. Če je — potem mora filozofska vprašanja znanstveno obravnavati brez norčevanja, če pa ni, potem naj prepusti ta vprašanja filozofom in naj ne imenuje svoje knjige »novo filozofijo«. Sicer pa Vidmar pozna prav za prav samo dva filozofa: Descartesa in Kanta in njune aprioristične teorije o prostoru in času in vzročnosti naprti filozofom sploh. Naša slovenska filozofa Ušeničnik in Veber sta glede zgornjih vprašanj prosta vseh Vidmarjevih očitkov, zato bi pač upravičeno pričakovali, da jih bo citiral, ko vendar sam pravi: »V največje slike moramo nazadnje vtisniti tudi slovenske črte in barve«, in da smo dolžni, »da se začenjamo otresati tujega mišljenja in tujih glav« (XII). Res je, kar sam poudarja: »Slovenci smo včasih zelo trdi in neizprosni. Navajeni na tujo hrano, gledamo z nezaupljivimi očmi na vse, kar zraste na domačih tleh« (XII).

Dr. A. T.

Fraňa Levstika Zbrano delo. VI. Uredil dr. Anton Slodnjak. Ljubljana 1935. Jugoslovanska knjigarna.

Šesti zvezek Levstikovih zbranih spisov prinaša kritične spise od l. 1869 dalje in je eden najbolj zanimivih od dosedaj izišlih zvezkov. Obsega poleg doslej večinoma nenatisnjenih priprav za izdajo Vodnikovih pesmi ter nekaterih pomembnih člankov iz Zvona in Slovenskega naroda (O Vodnikovem rokopisu, Razgovori, Slovanski pismeni jezik itd.) dva najobširnejša Levstikova literarnokritična spisa: »Pravdo o slovenskem šestomeru« ter oceno Kleinmayrove zgodovine slovenskega slovstva. Dva spisa v dodatku ne spadata v kronološki okvir tega zvezka in bi morala biti natisnjena v 5. zvezku: »Jezikoslovne reči« iz l. 1867 in »Govor pri zabavi po prvem občnem zboru Dramatičnega društva« iz l. 1868.

Značilno za vse Levstikovo delo (zlasti poznejše dobe) je fragmentarnost. Vzrok zanjo je dvojen: preobloženost z delom ter kljub garanju težko življenje in pa neka poteza v Levstikovem značaju, ki ga je gnala le v analizo s tako silo, da se je v njej izgubljal in ni našel več distance do predmeta, da bi ga mogel zajeti v celoti. Morda imata oba tadva momenta skupno korenino v Levstikovi zavesti, ki jo urednik Slodnjak dobro poudarja, v njegovi življenjski zavesti namreč, »da je rojen za reformatorja našega slovstva«. Ta zavest, ki je rastla v bistvu iz neizmerne ljubezni do slovenskega naroda, ga je tako vsega prevzela, da si je naložil na ramena skrb za vse kulturno življenje svojega naroda. Zato je z budnim očesom na vse strani pazil, da bi se v to mlado življenje ne zajedli zajedalci, da bi se vanje ne vrinili puhoglavci. Najbolj je sovražil vsako diletantstvo, ki si je med Slovenci vedno znalo najti tla, in pa ošabno samodržstvo, ki je hotelo vladati

tudi s tem, da je diletantstvo podpiralo in zatiralo svobodno tekmovanje mladih sil. Zato je tako natanko tehtal vsako novost v slovenski književnosti in tako brez usmiljenja obsodil vsako nezrelo delo. Zato pa je tudi hotel naše starejše pisatelje, naše klasike, približati sodobnosti kot vzor. A nesreča njegova je bila v tem, da je bil kljub velikemu znanju tudi sam — diletant, vsaj v stroki, ki mu je bila proti koncu življenja vedno bolj pri srcu — v jezikoslovju. Ker se je vedno bolj utrjeval v mnenju, da nad resnico in poštenostjo triumfira zmota in zloba in da nad znanjem slavi zmago kričavo neznanje, in zlasti ker je videl, da se njegove jezikovne reforme ne upoštevajo, je v njem še bolj rastla zagrenjenost in neka trdovratna dogmatičnost (h kateri je bil sploh nagnjen). Zaradi tega so imeli z njim včasih težave tudi najboljši prijatelji, a do sovražnikov je utegnil biti tudi krivičen.

Spisi v pričujočem zvezku nam kar po vrsti pričajo o zgoraj omenjenem reformatorskem prizadevanju Levstikovem; zgovorno pa tudi pripovedujejo o omenjenem stanju, v katerega je padal Levstik.

Urednik Slodnjak se je trudil, da bi jim določil — kjer je le bilo mogoče, po rokopisu — prvotno Levstikovo obliko. V uvodu in opombah pa podrobno riše okoliščine, v katerih so posamezni spisi nastajali, in nas seznanil z Levstikovim duhovnim likom tiste dobe. Posebno dragoceni so rezultati njegovih raziskovanj o nastanku »Pravde o slovenskem šestomeru«. Slodnjak je, kolikor je bilo mogoče, ugotovil iz rokopisa in stila Levstikov delež pri tem »najstrastnejšem polemičnem spisu našega slovstva« in ga po pravici vzel v Levstikove zbrane spise. Tudi tekst ocene Kleinmayerjeve zgodovine je restavriral. Zvezek je zaradi teksta in urednikovega aparata pomemben donos k spoznavanju Levstika in njegovega dela.

Z nekaterimi posameznostmi v uvodu se spet ne morem strinjati. Predvsem naj tu omenim Slodnjakovo prizadevanje, odvzeti z Levstikove podobe sleherno senco ali jo pa vsaj čimbolj zabrisati. Marsikatero Levstikovo gesto opisuje kot veliko dejanje, četudi je bila v resnici zgrešena. Misel, da je morda le Levstik početnik »Klasja«, je verjetna, četudi ni zanjo direktnih dokazov. Proti trditvi pa, da bi bil Levstik izpopolnil Stritarjev oris Prešernovega življenja, govori dokazano dejstvo, da niti Stritarjevih podatkov, o katerih je vedel, da niso resnični, ni popravil. (Marja Boršnik, Levstikov Zb., 304). Ker hoče Slodnjak čim bolj poudariti zasluge, ki jih ima Levstik za izdajo Prešerna 1866. l., ne govori o napakah, ki jih je pri tem zagrešil. O samovoljnem spreminjanju Prešernovega teksta se le nejasno izraža, da je Levstik Jurčičevo jezikovno redakcijo »obrnil po svoje«. A kako, tega ne pove, četudi pozneje govori o »nesreči pri izdaji Prešernovih pesmi v Klasju«.

O Levstikovem ravnanju z rokopisom komentarja in Vodnikovih pesmi pač tudi Slodnjak ni prepričan, da je bilo povsem korektno. Zato ga tako opravičuje. Pozneje celo navaja po moji misli zelo verjetno mnenje, da je Levstik nalašč iskal spora z Matičnim odborom, ker dela ni mogel končati. O tem, ali bi Levstikov slovar res samo t r e n u t n o zmedel slovenski pravopis in slovstveni jezik in da bi potem postal vodilo in merilo za bodočnost — o tem bi se dalo prerehati. Če bi dobili Slovenci Levstikov slovar, bi danes

ne imeli Pleteršnika, ki je v znanstvenem in praktičnem pogledu kljub skromnejši zasnovi mnogo pomembnejši in zanesljivejši, kot bi mogel biti slovar po »fanatično trmoglavu zasnovi« Levstikovi.

Čudna pota hodi Slodnjakovo opravičevanje Levstika ob »Pravdi o slovenskem šestomeru«. Slodnjak najprej sam priča, kako je Levstik z veseljem pograbil priliko, ko ga je Levec prosil, naj mu pomaga zavriniti Pajka. »Počasi je izrinil Levca celo v ozadje.« Levstik mu je v rokopil »narekoval vse osebne napade ‚v pero‘«. Pozneje se je polastil še gotovega rokopisa ter ga presukal popolnoma po svoje. Slodnjak priznava, da ponekod sili Levstikova mržnja »na osebno stran«; marsikaj, kar se tiče Pajkovega družinskega življenja, bi moralo izostati. Pravda je »značilno Levstikovo delo«. »Čeprav se je boril za prijatelje, je vendar razkril samega sebe.« »Celo, da je posegel v Pajkovo družinsko življenje, ni bilo popolnoma odveč.« Po vseh ugotovitvah, s katerimi pripisuje Slodnjak Levstiku zasluge, ki so v zvezi s »Pravdo«, bi človek sodil, da bo pač tudi odgovornost za osebne napade naprtil Levstiku. Ne! Odgovornost za osebne napade pa nosi — Levec. On je v to »osebno zagato (!) zvodil Levstika in ne obratno«! Levec bi se bil mogel Levstiku upreti, a bilo mu je všeč, »da se je zanj bojevalo Levstikovo okrutno pero. Zato je po moji sodbi odgovornejši za neopravičene napade na Pajkovo družinsko življenje kakor Levstik, dasi jih ni on pisal.« Tako Slodnjak. To je lep zgled sofistične logike, s katero streže svojim izvoljencem. Kaj je bil Levstik nerazsoden otrok, da ga je treba na tak način opravičevati? Slodnjak sam čuti slabost svojega početja, zato se znova brez potrebe vrača na to vprašanje (28—29, 53).

Na čuden način skuša Slodnjak opravičevati tudi Levstikovo sodbo o Goethejevi pesmi »Vor Gericht«. Priznava, da je vzrok obsodbe vsaj deloma v Levstikovi duševnosti, a takoj za tem govori o njej kot »trenutni zablodi«. Dalje dokazuje, da se Goethejeva pesem sploh ne more primerjati s Prešernovo »Nezakonsko materjo«. »Levstikove trpke besede torej ne veljajo Goetheju in njegovi pesmi, temveč onim kritikom, ki so pesmi primerjali.« Taki in podobni pretresljivi sklepi, s katerimi dela Slodnjak silo zgodovinski resnici, občutno škodujejo njegovemu sicer priznanja vrednemu delu.

Omenim naj še, da se urednik v vseh študijah o Levstiku izogiblje priznanju njegove duševne bolezni ob koncu življenja. Tako tudi v tem zvezku. Vendarle pa v uvodu in opombah nekajkrat namiguje nanjo (21, 52, 452).

Janez Logar

André Gide: Vatikanske ječe. Ironičen roman. Prevedel Anton Ocvirk. Tiskovna zadruga v Ljubljani 1934. Str. 314.

Gideove usode si ni mogoče odmisлити od razvoja evropske rafiniranosti. Ko se je Gide v nekem trenutku svojega ustvarjanja začel odvracati od individualističnih samogovorov v predmetnost in v življenjsko epičnost, se s tem ni mogel znebiti zalezujoče strasti po dinamiziranju in relativiziranju resničnosti, kar vedno spremlja velike duhove propadajočih dob. Zdi se celo, da se je Gidea lotevala tem večja strast po demonični igrivosti, čim plastičnejša širina predmetnosti se mu je odpirala. Ta igrivost je pomešana s krči